

ostalo je ćutanje

opozicija: jezik — govor. No, ta suvremena metafizika jezika ne razlikuje se bitno od novovjekovne metafizike uma, niti od srednjovjekovne (i starovjekovne) metafizike bitka. Bitna razlika između tih triju oblika metafizike ne postoji, jer u svakom obliku metafizike postoji *absolutum*, bez obzira na to je li taj apsolut shvaćen kao punina stvarnosti, ili kao punina mogućnosti. Zatim, metafizičko mišljenje je reducionističko, jer svu stvarnost shvaća kao manifestaciju i realizaciju apsoluta, slikovito rečeno, krati ljude za glavu, oduzimajući im samostojnu vrijednost i dostojanstvo. Takvo metafizičko mišljenje dostiže svoj vrhunac u suvremenoj metafizici scientističkog tipa, a upravo je taj tip metafizike za Karahasana najniži tip metafizike, što znači da je današnje vrijeme za čovjekovu slobodu i dostojanstvo poraznije nego srednji i stari vijek. To pokazuje da Karahasana ne zastupa suvremenu strukturalističku metafiziku, nego se služi suvremenom metafizičkom terminologijom da imenuje suvremenu metafizičku stvarnost, jer je metafizika način života današnjih ljudi.

Karahasana svojim razmišljanjem dovodi strukturalističku metafiziku do njezinih granica, imanentnim pristupom današnjoj metafizici pokazuje da njezini temeljni principi u krajnjoj liniji vode u besmisao i beznađe.

Zašto današnji metafizički način mišljenja i življenja ugrožava čovjeka i čovječanstvo? Na to pitanje Karahasana odgovara tako što pokazuje da metafizičko mišljenje naglašava *opće, sveopći model*, nameće *opće* kao jedini kriterij mišljenja i normu življenja. U takvom mišljenju i življenju pojedinačno (i ljudi pojedinci) je svedeno na puko sredstvo, na puku manifestaciju i realizaciju *općega*; to je, dakle, redukcija svih pojedinačnih bića na puka sredstava neke stvarnosti, ili nekog bića, ili nekog modela koji samog sebe univerzalizira i apsolutizira. To je tiranija *općeg*, tiranija bića koje sebe proglašava sveopćom stvarnošću, koje sebe obožava.

Da bismo pojasnili gore spomenuti misao, treba reći da je dosadašnjoj evropskoj metafizici (od Grka pa do strukturalista) uzor bila *matematika*, da se metafizika stalno oslanjala na matematiku, na matematički način mišljenja, u kojem se sve pojedinačno izvodi iz *općeg* principa. Jedni način da se izade iz tako matematiziranoga metafizičkog mišljenja i življenja jest oslanjanje na umjetničko iskustvo, na umjetnost, u kojoj u prvi plan stupa *čovjek* pojedinačan, *čovjek* koji je kao pojedinac nesvediv i nezamjenjiv, koji je, dakle, nesvediv na funkciju *općeg*, na funkciju sistema ove ili one vrste, ove ili one boje. No, treba reći da Karahasana ne zastupa ni tiraniju *općeg* ni tiraniju pojedinačnog, nego traga za novim načinom mišljenja i življenja, što je očito u njegovom tekstu o Ujeviću. On, dakle, kuša pronaći putove kako da se *opće* i pojedinačno uzajamno ne isključuju, nego uključuju i pretpostavljaju. Prema tome, nije za njega pojedinačno proizvod *općeg*, niti je *opće* proizvod pojedinačnog, nego on ukazuje kako u pravom sjedinjenju *općeg* i pojedinačnog ne gube ni *opće* ni pojedinačno, nego se uzajamno uključuju i afirmiraju.

U knjizi *O jeziku i strahu* Karahasana. Traži svoj vlastiti put, toliko osoban da ga samo ljudi koji su zaista osobe mogu razumjeti. Zato s njim možemo razgovarati samo ako smo osobe, ako, dakle, mislimo i djelujemo kao samostojni subjekti, ako mislimo oslanjajući se na same sebe, na duboka svoja vlastita iskustva. Zbog toga je njegova knjiga upućena čovjeku kao čovjeku, a ne čovjeku kao članu ili funkciji sistema ove ili one vrste, ove ili one boje. On je mislilac koji uvijek dovodi u pitanje samoga sebe. Na kraju svakoga teksta svoje knjige *O jeziku i strahu* on se nasmije na svoj vlastiti račun, kao da kaže: »Možda se o ovome može i drugčije razmišljati.« Misli tu za njega znači ne praviti od svoga misaonog sistema tvrđavu, nego neprestano svoje misaone sisteme (svoje kuće) smatrati privremenim rješenjem, boravištem. No, sad se nemeće pitanje: što Karahasana omogućuje da o bitnim (metafizičkim) pitanjima razmišlja s humorom? Odgovor glasi: on razmišlja o metafizičkim pitanjima opušteno, s distancom, zato jer traži obzor širi od svih pitanja, utemeljen na jednoj *pretpostavci* koja je dublja od svih metafizičkih pitanja, a te pretpostavke on može i ne mora, biti svjestan.

SVETU U SRŽI, Festival jugoslovenske poezije mladih, poezija — izbor, priredio Julijan Tamaš, Titov Vrbas, 1988;
SMETNJE NA VEZAMA, Festival jugoslovenske poezije mladih, tribina kritike — izbor, priredio Selimir Radulović, Titov Vrbas, 1988;
CRTEŽ KOJI KAPLJE, Almanah nove vojvodanske poezije, priredio Saša Radonjić, To jest, Novi Sad, 1988.

zoran đerić

Priredivao je, najčešće, *ad hoc*, i kao takvo vrlo nezahvalan zadatak. Onaj ko ga se, ipak, prihvatiti, pored opštih uslova (koji podrazumjevaju njegovu kompetenciju) mora da ispunjava i niz zahteva naručilaca. Priroda tih posebnih uslova uglavnom je prigodna: potrebno je imati u vidu sve razloge zbog kojih se pristupa priređivanju (u prva dva slučaja povod je 20 godina Festivala jugoslovenske poezije mladih u Titovom Vrbasu). Izuzimajući prigodnost, priređivanja zbornika ima organizacija i druge vrste: rok predaje rukopisa, broj tabaka i slično.

Julijan Tamaš se prihvatio zadatka da sačini antologiju, kako to sam priznaje u sićušnoj belešci na kraju knjige, u koju će smestiti pobeđnike devetnaest prethodnih festivala jugoslovenske poezije mladih i one učesnike »koji su stekli nakon učešća na festivalu jugoslovensku afirmaciju«. U kategoriji prvih, dakle, nalazi se 18 pesnika, pored ostalih: Radomir Mićunović, Raša Livada, Mladen Srdan Volarević, Marija Šimoković, Đorđo Sladoje, Jagoda Zamoda i drugi. U kategoriji »afirmisanih posle učešća na festivalu« spadaju: Radomir Andrić Dragomir Brajković, Ranko Jovović, Rajko Lukač, Milan Nenadić, Luko Paljetak i Vujica Rešin Tucić.

Uz imena pobeđnika stoji i godina pobeđe — i to je sve. Ni traga o kriterijumima po kojima su birane pesme i pesnici. Ni slova o pesnicima, njihovoj daljoj afirmaciji posle festivala, njihovim knjigama i stvaralačkim putevima i stranputicama. Ali je zato cela stranica posvećena belešci o priređivaču: od godine rođenja, preko titula i objavljenih knjiga, do nagrada za književni i naučni rad. Nije, stoga, ni čudno što ovaj izbor (ili antologija) **naslovljen imenom i prezimenom priređivača**. Dok se ne otvori četvrta stranica knjige, manje upućen čitalac neće imati pojma i čemu se tu radi. Prva pomisao kad posegne za knjigom, ako do toga uopšte i dođe jer knjige ovog izdavača (Dom kulture »Vrbas«) vrlo retko dospevaju u knjižarsku mrežu, prva pomisao, dakle, može biti: da je reč o autorskoj knjizi Julijana Tamaša a ne o izboru poezije kome je isti »popovao«, mada nije »ni luk jeo ni luk mirisao«.

Slično je i sa izborom SMETNJE NA VEZAMA, koji je priredio Selimir Radulović, bar što se tehničke strane tiče. I njemu nedostaje informacija koja određuje potencijalnog čitaoca: za knjigu ili bez nje. Ostali deo posla, pak, Radulović je mnogo korektnije obavio. Selekcija je načinjena na osnovu već postojećeg odabira književnih kritičara i tema njihovih tekstova. Dakle, kompatibilan stav priređivača mogao se očekivati a priori. Tim je njegova narudžba poprimila objektivnija merila, zadatast na koju je morao odgovoriti, budući da je dao svoj pristanak.

O čemu se, zapravo, radi? Na Festivalu jugoslovenske poezije mladih u Titovom Vrbasu je od 1970. godine održavana Tribina kritike. Tom prilikom pozivani su »vodeći«, u tom trenutku najpozvaniji književni kritičari, teoretičari ili pisci, da uzmu učešće u diskusijama na određene teme. Prilozi koji su tada nastajali, objavljeni su, najpre u biltenima, a potom i u zbornicima FJPM. Za osamnaest godina — petnaestak tema i oko šezdeset njihovih zgozornika. Sve u svemu: obilje materijala koji zavređuje ponovno čitanje.

Zato je zadatak Selimira Radulovića bio i lak i težak. Prvo, jer su u pitanju jednom već odabrani, provereni autori, a drugo — jer je trebalo svesti izbor na deset tekstova, na šestinu. Načiniti izbor izbora, ma kako se činilo jednostavnim nije baš tako.

Rukovodeći se kriterijumima koje mu nameće vreme (tekstovi i teme koji su preživeli svoje vreme, odnosno i danas aktuelna poetička pitanja), odnosno obaveznost na koju ga navode naručioci (presek tema, odabir određenih imena i slično), Selimir Radulović je sačinio *pomiriljiv izbor*. Uneo je u svoj pregled i mlade i starije kritičare, i preživeli i još goruće primere iz poetske prakse. Tako su se u zborniku našli tekstovi Berislava Nikpalja, Novice Petkovića, Draška Redepa, Radomir Ivanovića, Bogdana A. Popovića, Julijana Tamaša, Ivana Negrišorca, Mihajla Pantića, Marije Kleut i Stevana Tončića. Izostali su, pomenuću samo nekoliko imena, recimo: Laslo Vegel, Igor Mandić, Predrag Matvejević, Deniz Poniž. . . Nekima će ovakva odluka zasmetati.

Prigovor se uvek i svemu može staviti, manje ili više umestan, ali to je već stvar afiniteta itd. Moglo se i radikalnije postupiti, s obzirom da je zbornik namenjen novim čitaocima trebalo je insistirati na sinhroniji a manje na dijahroniji tema i autorskih ličnosti.

Almanah nove vojvodanske poezije koji je sačinio Saša Radonjić, okupio je pesnike rođene između 1962. i 1971. godine, koji pišu na srpskohrvatskom jeziku. U prvom delu zastupljeni su autori bez objavljene samostalne knjige, a u drugom pesnici sa jednom ili dve knjige. Princip redosleda je »od najmladeg ka najstarijem«. Možda **preuranjen**, ali u svakom slučaju, **CRTEŽ KOJI KAPLJE** je izbor bez velikih pretenzija, pokušaj da se osvoji prostor za jednu tek pridošlu pesničku generaciju.

Ovakvih, uslovno nazvanih, generacijskih antologija, bilo je i biće, kao što je uvek bilo i generacijske kritike, časopisa i izdavačkih planova. I smene generacija. I sukoba. Što je normalno i poželjno. Jer samo u jednoj živoj, dinamičnoj konfrontaciji novog i ustaljenog, mladih i starih, može doći do kristalisanja pravih vrednosti.

Šta možemo zaključiti? Sve češće se priređuju izbori tzv. mlade književnosti, kao što su se svojevremeno pravili izbori po stilskim, odnosno poetičkim opredeljenjima: poezija nadrealizma, dada poezija, poezija ekspresionizma, poezija simbolizma, pesništvo moderne i slično. Tako se sada prave izbori bez jasnih kriterijuma i pravih razloga zajedničkog pojavljivanja desetine različitih stvaralaca.

Medu relevantne antologije ne mogu se ubrajati one koje se prave po lokalnim kriterijumima: pesnici jednog kraja, regiona, jedne opštine, jednog grada, jedne mesne zajednice.

Mnoge nekritičke, nedosledne, ishitrene, prigodničarske, pomodarske panorame, preglede, izbore — ni ne možemo nazvati antologijama.

I pored izvesnih nedoslednosti i nepotpunosti, slagali se mi ili ne sa izborom imena i tekstova, potrebne su i knjige poput ovih. A sad: hoće li se one nametnuti, hoće li se održati — znači: hoće li biti prihvaćene kod čitalaca — pitanje je na koje ne bih prerano da dajem određen odgovor.